

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 22.

V Ljubljani, 30. novembra 1892.

Letnik V.

Pridelovanje salate po zimi.

Salata je sploh priljubljena in zdrava jed. Tudi po zimi jo imamo radi, če tudi je nekoliko trša in bolj grenka. Zato se napravljajo v kleti gredice, tružiče itd. Ali lahko se naredi greda za salato tudi v sodu.

Vzemi kak star sod ali pa kako lajto, ki ima le spodnje dno; izvrtaj s svedrom ob obodu kake 4 palce od tal vrsto lukenj po kaka 2 palca vsaksebi; naspi prsti, zmešane s peskom, da izvrtanih lukenj; vtakni v vsako luknjo korenino endivije ali cikorije (regrata) tako, da tanjši konec gleda proti sredi sode, rast pa iz luknje; 4 palce više izvrtaj drugo vrsto, naspi zopet prsti, potakni ravni tako drugo vrsto korenin, in tako delaj do vrha sode in vedno zalivaj po malem prst in rastike: in imel bodeš v sodu gredo, ki bode v dveh ali treh tednih ozelenela in družini dajala vsej salate, ki jo bodeš lahko rezal okrog sode.

Pa tudi brez sode v podobni piramide se da taka greda napraviti. Naredi se v kleti greda kakor koli velika, štirivoglata ali pa okrogla, s prstjo, ki je zmešana s peskom. Ob robu grede polagajo se krog in krog salatne korenine tako, da gleda koren proti središču, rast pa ven; nato se dene dva palca više ravno take zemlje, kakeršne prej, potem se položi druga vrsta salatnih korenin ravno tako kakor poprej; potem se nameče zopet za dva palca više zemlje, in na vrh ob robu polagajo se spet korenine, in tako se zvršuje piramida, ako se vsak novi naklad naredi oži in se tudi sproti nekoliko zaliva. Dobro je, da se polagajo veče in močnejše korenine bolj po spodnjih vrstah, slabejše pa po zgornjih. V kakih dveh ali treh tednih stala bode v kleti piramida same lepe salate. Predno se porabi prva rast, dorasla je že druga.

Japonska trobentica.

Mislimo, da je prav, ako opozarjamo naše vrtnarje in ljubitelje cvetic na trobentico iz kapske dežele, nemški Kappriamel, latinski streptocarpus. Ona pripada v vrsto rastlin, ki se v novi priljubljuje ter postajajo moderne. Posebno moderna je sedaj trobentica iz kapske dežele. Ta cvetica je bila uže davno v Evropo prenesena ter se nahaja sem ter tja po vrtilih v različnih lila barvanih vrstah. Posebno razširjena je bila gosto cvetoča kapska trobentica (streptocarpus polyanthus). Splošno so pa jeli te cvetice šele leta 1866. gojiti, ko je došla iz kapske dežele velikanska „streptocarpus queni“. Ona naredi le eden, a velikanski, čez meter dolg, na tleh ležeč list in na dolgem stebelu lepe rdeče cvetke. Rav-

natelj kraljevih vrtov v Kewu, gospod Watson, je s križanjem te krasne rastline z drugimi vrstami vzgojil nove vrste, ki so med vrtnarji vzbudile največo pozornost.

Dandanes so uže na prodaj vse vrste japonskih trobentic. Da se tako zelo širijo, vzrok je tudi to, da se dajo prav lahko vzgojevati in oskrbovati.

Rastline, ki izvirajo iz križanja rastnih vrst japonskih trobentic, so nizke 20 do 25 cm visoke, prijetne vnanosti in dolgih zakrivljenih listov. Odlikujejo se s polnim cvetjem, ki poganja celo poletje, celo jesen, včasih celo še po zimi. Posamezne cvetke se jako dolgo vzdržijo. Cveti so podobni trobenticam (glej podoba 33.), imajo veliko tuljavo, so po 5 cm dolgi in kaj lepo postavljeni na

Podoba 33.

štible. Njih različnost je kar čarobna, kajti vsaka kaže drugo barvo. Niti dve si nista podobni. Ene so bele, druge zopet višnjeve, lila, roza, rdeče, škrlataste, i. t. d. Spodnje cvetke so pa ob enem lisaste, drsaste, kar jih dela še posebno lepe.

Sejati je seme teh trobentic meseca februarja ali marca. O pričetku je imeti mlade rastlinice na gorkem ter jih večkrat presajati v vedno večje lonce. Potem gotovo začno cvesti konci junija, oziroma julija ter cveto do pozne jeseni ali še dlje.

Dobro vemo, da ta rastlina ni za vsakega, zlasti ne za tistega, ki nima ne časa ne pravega prostora za vzgajanje rastlin po zimi. A med bralci našega lista

je mnogo prav umnih vzgojiteljev rastlin in tudi vrtnarjev, kateri bodo te rastline gotovo prav veseli.

Domovina vrtnih rastlin.

Poleg rastlinskih privedkov, o katerih smo letos pisali v „Vrtnarji“, navesti treba tudi tiste, koji značijo prvotno domovino naših vrtnih rastlin. Večina rastlin, katere se nahajajo po naših vrtih, je tujega izvira. Nekatere so vsaj iz okoliša, a drugim je iskati domovine širom našega kontinenta, obilici tudi v prekmorskih deželah. Glede razširjevanja rastlin podaje nam povestnica mnogo zanimivih podatkov. Tu naj omenimo le nekaj primerov. Divji kostanj (*aesculus hippocastanum*) je prišel v 16. stoletji iz Azije preko Carigrada na Dunaj, kjer se omenja prvi rastoči leta 1576. V istem stoletji je tudi preko Carigrada prišel carski tulipan (*fritillaria imperialis*.) Njemu so sledile tulipe in hijacinte. Tudi tobak je prišel v 16. stoletji v Evropo, in sicer s posredovanjem poslanika Nikota. Zato je dobil tobak latinsko ime „*nicotiana*“. V 17. stoletji je došel v naš kraj dveletni svetlin (*oenothera biennis*), in ž njim mnogo družih po naključji (kakor „*erigeron canadensis*“ v nekem ptičjem melu) po vojaki (lappa) in po ciganih, ki so jih rabili za vsakovrstna zdravila (*Datura Stramonium*). Tako se zasleduje veliko rastlinam njih prvotna domovina, a ker bi to pri manj znanih bilo težko ali sčasoma celo nemogoče, so jim prvi vrtnarji, koji so jih poslali med ljudi, dali privedke, značujoče prvotno domovino. Mnogi teh privedkov služijo posebno v razliko posameznih zelo podobnih si rastlin n. pr. *cyclamen europaeum* in *c. persicum*. Oglejmo si za primer najprvo nekatere rastline, koje so doma v Evropi, kjer so se razprostrle po vrtih ter tako sploh na našem kontinentu udomačile.

I. Evropa.

Da si privedke, kateri značijo evropsko domovino rastlin, nekoliko razgledamo, razvrstili jih bodemo po deželah (a), državah (b), pokrajinah (c), mestnih okoliših (d) in po evropskih gorovjih (e). Poudarjam, da so navedeni privedki le nekaki primeri, po katerih se mnogoštevilni drugi, tu nenavedeni lahko presodijo.

- a) *Astrancia carniolica* (kranjska kačnica).
- „ *carinthiaca* (koroška kačnica).
- Pulmonaria styriaca* (štajerska plučnica).
- Aubretia croatica* (hrvatska avbrecija).
- Iris bohemicum* (češka perunika).
- Lilium dalmaticum* (dalmatinska lilija).
- Rheum hungaricum* (ogrska rabarbara).
- Potentilla thuringiaca* (turinški petoprstnik).
- b) *Dracocephalum austriacum* (avstrijska zmajeglavka).
- Viola russica* (ruska vijolica).
- Nigella hispanica* (španjska črnuha).
- Iberis lusitanica* (portugalski grenik).
- Linum anglicum* (angleški lan).
- Anchusa italica* (laški volovski jezik).
- Ramondia serbica* (srbska ramondija).
- c) *Gladiolus illyricus* (ilirski meček).
- Iris germanica* (germanska perunika).
- Cyclamen graecum* (grški krušec).
- Dracocephalum moldavicum* (moldavska zmajeglavka).
- Hedera pannonica* (japonski bršljan).

- Myrtus romana (romanska mirta).
 Campanula sarmatica (sarmatska, ruska zvončica.)
 Aster bessarabicus (besarabska nebina).
 Cirsium ucrainicum (ukrajinska bodeča neža).
 Hedera taurica (taverski, južnoruski bršljan).
 Lychnis lapponica (laponska lučica).
 Ceutaurea ruthenica (maloruski glavinec).
 Lilium colchicum (kolhijska, južnoruska lilija).
 Arenaria balearica (balearska peščnica).
 Thymus corsicus (korziški timijan).
 Iberis gibraltaria (gibraltarski grenik).
 Echium creticum (krečanski gadovec).
 d) Gladiolus gaudavensis (gentski meček).
 Cyclamen neapolitanum (napoljski krušec).
 Salvia byzantina (bizantinska kadulja).
 Campanula bononiensis (bolonjska zvončica).
 Althea narbonensis (narbonski slez).
 Astragalus monspéssulanus (grahovec iz Montpellier-a).
 e) Dianthus alpinus (planinski klinček).
 Saxifraga rhaetica (retiški kamnokreč).
 " appenina (apeninski kamnokreč).
 Geum pyrenaicum (pirenejska razvica).
 Campanula carpathica (karpatska zvončica).
 Poa sudetica (sudetska latovka).
 Iris balcana (balkanska perunika).
 Campanula garganica (zvončica z Monte-Gargana.)
 (Dalje prihodnjič.)

Vrtnarske raznoterosti.

Krt. Vrtnarji ne ljubijo krta, ker jim po zemlji napravlja luknje, in za torej mislijo, da napravlja mnogo škode. Res je, da krt slučajno tudi kako rastlinico poškoduje, ali ta poškodovanja niso v nobeni primeri s koristmi, katere imamo od krta. Krt koplje le po manj rodovitni in rahli zemlji, v kakeršni je mnogo škodljivih črvov in ličink, katere podjedajo rastline. Če v kakem kraju krta rastlinam delajo preveč škode, smejo se k večemu loviti živi, da se potem prenesejo v drug kraj, kjer bodo koristni. Vsakakor pa jim moramo varovati življenje.

Ohranitev jabolk. Francoski sadni vrtnarji, katerim je mnogo na tem ležeče, da za svoja jabolka dobé najvišje cene, da jih ohranijo do spomladi ali poletja, ravnaajo tako le: Izberejo si zaboj ali sod ter položé vanj navadnega gipsa, ki se rabi za gnojenje. 6 centimetrov na debelo. Na gips naložé vrsto jabolk, katera prej zavijejo v papir, tako da je med enim in drugim sadom nekoliko presledka. Na nja nasujejo zopet gipsa, potem jabolk in tako dalje, dokler ni sod poln. Na vrh posujejo zopet gipsa. Ako se vzamejo sadovi iz sode, treba je dobro paziti, da ostali ostanejo pokriti z gipsom. Na tak način se ohranijo jabolka do prihodnjega septembra zdrava, okusna in sočna.